

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU

ARD ÇALIŞMA RAPORLARI 2005/9

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ARACILIK MALİYETLERİ

Yasemin TÜRKER KAYA *

Ela DOĞAN**

Araştırma Dairesi

Kasım 2005

* Başuzman, *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)*.

** Kurum Uzmanı, *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)*.

Bu çalışma Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu görüşlerini yansıtma. Sorumluluęu yazar(lar)ına aittir. Bu Rapor bilgilendirme amaçlı olup, içinde yer alan bilgi ve verilere dayanarak verilecek yatırım ya da benzeri kararların sonuçlarından BDDK ve yazarları sorumlu tutulamaz.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Araştırma Dairesi

Yasemin TÜRKER KAYA

(312) 455 67 54

yturker@bddk.org.tr

Ela DOğAN

(312) 455 68 63

edogan@bddk.org.tr

XEROX Doküman Merkezinde Basılmıştır.

Kasım 2005 / ANKARA

Özet

Bankacılık sektörünün temel işlevi, fon talep edenlerle fon arz edenler arasında aracılık etmektir. Bu anlamda bankaların etkin bir şekilde aracılık fonksiyonunu yerine getirebilmeleri için aracılık maliyetlerinin yüksek olmaması önem arz etmektedir. Yüksek aracılık maliyetleri rekabeti bozucu etki yapmakta ve bankacılık sisteminin etkin çalışmasına engel olmaktadır.

Aracılık maliyetlerinin etkinliğinin ölçülmesinde dikkatler faiz marjına yönelmektedir. Diğer bir ifadeyle, tasarruf sahibine ödenen faiz gideri ile kredi kullandırılardan talep edilen faiz geliri arasındaki fark üzerinden hesaplanan faiz marjı içerisinde kamusal yükümlülüklerin payı aracılık maliyetlerinin yüksekliği/düşüklüğü açısından karar verilmesinde temel teşkil etmektedir. Bankalar üzerindeki kamusal yükümlülüklerin ağırlığı ise düşen enflasyon ve nominal faiz oranlarıyla daha belirgin bir hale gelmektedir.

Türk bankacılık sektörü makro ekonomide yaşanan dezenflasyon sürecinde davranış biçimini değiştirmek durumundadır. Önümüzdeki dönemde yaşanması beklenen düşük enflasyon ortamında bankaların karlılıklarını sürdürebilmeleri için daha yoğun bir şekilde temel aracılık fonksiyonlarına yönelmeleri beklenmektedir. Bankaların kendilerinden beklenen aracılık işlevini etkin bir yapıda gerçekleştirebilmelerinde ise düşük aracılık maliyetleri belirleyici olacaktır.

Bankacılık sektöründe maliyetleri aşağı çekme yönündeki çabaların bankaları çeşitli alanlarda işbirliğine gitmeye teşvik edeceği düşünülmektedir. Sektörde artan rekabetin, bankaların ürün ve hizmet çeşitliliğine giderek müşteri nezdinde farklılık yaratma çabalarını artırması beklenmektedir. Bununla birlikte, aracılık maliyetlerinin düşmesi yönünde bankaların kendi çabaları dışında otorite tarafından konulan sektör üzerindeki kamusal yükümlülüklerin -bütçe dengeleri de dikkate alınarak- gözden geçirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu alandaki çabalara sektör üzerindeki bozucu etkileri dikkate alınarak işlem vergilerinden başlanması ve kaldırılacak ya da azaltılacak aracılık maliyetleri belirlenirken, onshore-offshore ayırımına neden olarak bankaların faaliyetlerini yurtdışına taşımalarına yol açan arbitraj imkanlarının engellenmesi önem taşımaktadır. Sektörün nihai aşamadaki kazançlarının vergilendirilmesi aracılık fonksiyonunun daha etkili bir şekilde yerine getirilmesine katkı sağlayacaktır.

Abstract

It's clearly that banking sector's main function is transaction between funds supplies and credit demands. It is of great importance that banking sector operates in increasing efficiency for supporting lower intermediation costs. High intermediation costs made to disturb competitive environment for the banking sector. On the other hand, it's prevented to work effectively on the banking sector.

It's considered that interest margin is great importance by the intermediation costs. It's mean that, high interest margin can be evaluated to cause high intermediation cost.

Life sphere of Turkish banking sector is redefined by the present macroeconomic era, which can be named as disinflation process, and the expected forthcoming low inflation period. In the new life sphere, as inflation based incomes and expenditures are decreasing, credits are increasing and profits are falling. As a result of declining inflation and nominal interest rates, tax and other similar public liabilities burden of Turkish banking sector has turned out to be more evident. Therefore, in the subsequent period, intermediation costs should be sufficiently lowered for banks to maintain profitability and to realize effectively the intermediation function expected from them. In that context, it's considered that tax and other similar public liabilities burden over banks has to be reviewed while giving importance to government budget balance. It is appropriate to begin these attempts from transaction taxes by considering distorting effects of those taxes on the Turkish banking sector. Besides, while determining the intermediation costs that will be decreased or annulled, preventing some banks in the sector from transferring their operations abroad for arbitrage in the context of onshore-offshore discrimination carries importance. Levying taxes on the final level of obtaining revenues will contribute more to effective implementation of intermediation function.

İçindekiler

Tablo Dizini.....	iv
Grafik Dizini	v
Kısaltmalar	vi
Giriş	1
1. Mevduatın Krediye Dönüşümündeki Kamusal Yükümlülüklerin Sayısal Analizi.....	2
2. Bankacılık Sektörü Üzerindeki Kamusal Yükümlülüklerin Ölçülmesine Yönelik Anket Çalışması.....	9
2.1. Yöntem	9
2.2. Bankacılık Sektörünün Kamusal Nitelikli Yükümlülükleri ve Bu Yükümlülüklerin Banka ve Müşteri Bazında Ayırımı	9
3. Sonuç ve Değerlendirme	19
Kaynakça	21

Tablo Dizini

Tablo 1: TL Mevduatın TL Kurumsal Krediye Dönüşümü	4
Tablo 2: BSMV'nin Kaldırılmasının Kredi Maliyeti Üzerindeki Etkisi.....	6
Tablo 3: DTH'dan Döviz Üzerinden Ticari Kredi Kullanılması	7
Tablo 4: Banka ve ÖFK'larca Aracılık Edilen Mali Yükümlülükler	11
Tablo 5: Banka ve ÖFK Bünyesinden Karşılanan Mali Yükümlülükler	14
Tablo 6: Sosyal Güvenlik İle İlgili Mali Yükümlülükler	15
Tablo 7: Mali Yükümlülüklerin Nihai Yüklenicileri (2002).....	16
Tablo 8: Mali Yükümlülüklerin Nihai Yüklenicileri (2003).....	17
Tablo 9: Mali Yükümlülüklerin Nihai Yüklenicileri (2004).....	17

Grafik Dizini

Grafik 1: TL Mevduattan TL Krediye	5
Grafik 2: BSMV'nin Kaldırılmasının Etkileri	6
Grafik 3: DTH'dan Döviz Üzerinden Ticari Krediye	7
Grafik 4: TP-YP Kredi Kullanım Farkı	8
Grafik 5: Banka ve ÖFK'larca Aracılık Edilen Mali Yükümlülükler	12
Grafik 6: Banka ve ÖFK Bünyesinden Karşılanan Mali Yükümlülükler	15

Kısaltmalar

BDDK	:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BSMV	:	Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
DTH	:	Döviz Tevdiat Hesabı
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
KKDF	:	Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
ÖFK	:	Özel Finans Kurumu
SSK	:	Sosyal Sigortalar Kurumu
TBB	:	Türkiye Bankalar Birliği
TL	:	Türk Lirası
TMSF	:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TP	:	Türk Parası
YDK	:	Yüksek Denetleme Kurulu
YTL	:	Yeni Türk Lirası
YP	:	Yabancı Para

Giriş

Türk bankacılık sektörünün temel işlevi olan aracılık fonksiyonunu yerine getirebilmesi açısından aracılık maliyetlerinin yüksek olmaması, banka özelinde ve sektör genelinde önem taşımaktadır. Şöyle ki, yüksek enflasyon dönemlerinde bankaların elde ettikleri yüksek net faiz geliri düşük enflasyon süreci ile beraberinde görece düşük net faiz gelirine yol açmaktadır. Düşük enflasyon sürecinde bankaların karlılıklarını sürdürebilmeleri için operasyonel gelirlerini artırmalarının yanında maliyetlerini düşürmeleri de önemlidir. Bu anlamda aracılık maliyetlerinin düşük olması bankaların faaliyetlerini sürdürebilmeleri açısından dikkat çekicidir.

Bu çalışmanın temel amacı, Türk bankacılık sektöründeki faiz marjının hesaplanması ve aracılık maliyetleri içerisinde önemli paya sahip olan yükümlülüklerin belirlenmesi ile aracılık maliyetlerinin büyüklüğünün tespit edilerek politika önerilerinde bulunulmasıdır.

Çalışmanın 1. bölümünde mevduatın krediye dönüşümündeki kamusal yükümlülüklerin sayısal analizi Türk Parası ve Yabancı Para olarak hesaplanmıştır. 2. bölümde ise Türk bankacılık sektörü üzerindeki kamusal yükümlülüklerin ölçülmesine yönelik anket çalışması ile söz konusu kamusal yükümlülüklerin banka ve müşteri bazında ayrımı yer almaktadır. 3. ve son bölüm, çalışmada elde edilen sonuç ve değerlendirmelere ayrılmıştır.

1. Mevduatın Krediyeye Dönüşümündeki Kamusal Yükümlülüklerin Sayısal Analizi

Bilindiği üzere, bankacılık faaliyetleri üzerindeki kamusal yükümlülükler hem bankalar hem de müşteriler açısından fon maliyetlerini artırmakta ve söz konusu kuruluşların aracılık işlevlerini etkili bir şekilde yerine getirmelerine engel olmaktadır. Dezenflasyon ve bunu takip etmesi beklenen düşük enflasyon sürecinde bankaların temel aracılık fonksiyonlarına odaklanarak karlılıklarını sürdürmeleri için bahsedilen kamusal yükümlülüklerin azaltılması önem taşımaktadır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) 2003 yılı başında bankacılık sektörü üzerindeki kamusal yükümlülüklerin azaltılmasına yönelik girişimlerde bulunmuştur. Bu amaçla ilgili kuruluş temsilcilerinin katılımıyla ve TBB'nin ev sahipliğinde bir çalıştay düzenlenmiştir. Bu kapsamda yürütülen faaliyetler neticesinde bankacılık sektörü üzerindeki kamusal yükümlülükler tüm hatlarıyla ortaya konulmuş ve bir program dahilinde bu yükümlülüklerin azaltılması gerektiği kanaatine varılmıştır. Aracılık maliyetlerinin azaltılmasına ilişkin olarak BDDK tarafından bir çalışma raporu hazırlanmıştır.¹

Bu süreçte aracılık maliyetlerini azaltmaya yönelik olarak yapılan düzenlemeler aşağıda özetlenmektedir:

- Prim oranı ve matrah değişikliğiyle, efektif Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) prim yükünün yarıya düşmesi sağlanmıştır (03.07.2003 tarih ve 1083 sayılı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararı, 03.11.2004 tarih ve 1413 sayılı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararı, 25.11.2004 tarih ve 1419 sayılı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararı).
- Bankalar tarafından kullanılacak kredilerin (tüketici kredileri dahil) temini ve geri ödenmesinde düzenlenecek kağıtlar ile bu kağıtlar üzerine konulacak şerhler ve kambiyo senetleri üzerindeki aval ve kefalet şerhleri için damga vergisi istisnası ve söz konusu işlemlere ilişkin harçlardan istisna sağlanmıştır (02.01.2004 tarih ve 5035 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun).
- Vadeli TL ve YP mevduat ile Özel Finans Kurumu (ÖFK) katılma hesabı sahiplerinden alınmakta olan özel işlem vergisinin uygulama süresi 31.12.2003 tarihinden itibaren uzatılmamıştır (26.11.1999 tarih ve 4481 sayılı 17.8.1999 ve 12.11.1999 Tarihlerinde Marmara Bölgesi ve Civarında Meydana Gelen Depremın Yol Açtığı Ekonomik Kayıpları Gidermek

¹ Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetlerinin Azaltılması, BDDK-Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları 2003 Özel Sayısı.

Amacıyla Bazı Mükelliyefetler İhdası ve Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun'un 9 uncu maddesinin 4783 sayılı Kanun'un 13 üncü maddesiyle değiştirilen hali).

- Ticari ve kurumsal krediler üzerindeki KKDF kesintisi oranı %0 olarak tespit edilmiştir (29.07.2004 tarih ve 2004/7633 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı).

Öte yandan, aynı dönemde uygulamaya konulan aracılık maliyetlerini artırıcı yöndeki düzenlemeler ise aşağıda sunulmaktadır:

- Mevduat faizleri üzerindeki gelir vergisi tevkifat oranları yeniden belirlenmiştir. Tevkifat tutarı üzerinden hesaplanan fon kesintisi kaldırılarak genel orana ilave edilmiş, bir yıldan kısa vadeli DTH faizleri üzerindeki vergilerde artırıma gidilmiştir. TL mevduatta fon kesintisinin eklenmesi nedeniyle yuvarlamadan kaynaklanan çok sınırlı bir vergi artışı meydana gelmiştir. Örneğin 3 ay vadeli mevduatta gelir vergisi stopajı %17,6'dan (%16+%1,6) %18'e yükseltilmiştir (193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 94 üncü maddesine ilişkin 30.12.2003 tarih ve 2003/6577 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı).
- Tüketici kredileri üzerindeki KKDF kesintisi oranı %15'e çıkarılmıştır (15.08.2004 tarih ve 2004/7735 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı).
- Zorunlu karşılıklara ödenen faiz, piyasa faiz oranlarındaki düşüşe paralel olarak %25'den sırasıyla %14, %12,5, %11,75, %11 ve en son %10,25'e düşürülmüştür.

Yukarıda sunulan değişikliklerin bankaların aracılık faaliyetleri üzerine etkisi mevduatın krediye dönüşüm süreci üzerinden aşağıda hesaplanmıştır. Türk lirası ve yabancı para cinsinden tasarrufların fon talep edenlere ulaşana kadar çeşitli aşamalarda karşılaşılan kamusal nitelikli mali yükümlülükler sayısal olarak ortaya konmuştur. Analizde fon maliyetleri üzerindeki faizlerin neden olduğu etkiyi ayrıştırabilmek amacıyla 2004 yılı için eski ve yeni mevzuat kapsamındaki durum ayrıştırılmıştır. Analizde aracılık maliyetlerinin net etkisini görebilmek amacıyla banka aşamasında operasyonel giderler ve kar marjı sıfır olarak kabul edilmiştir.

Tablo 1: TL Mevduatın TL Kurumsal Krediye Dönüşümü

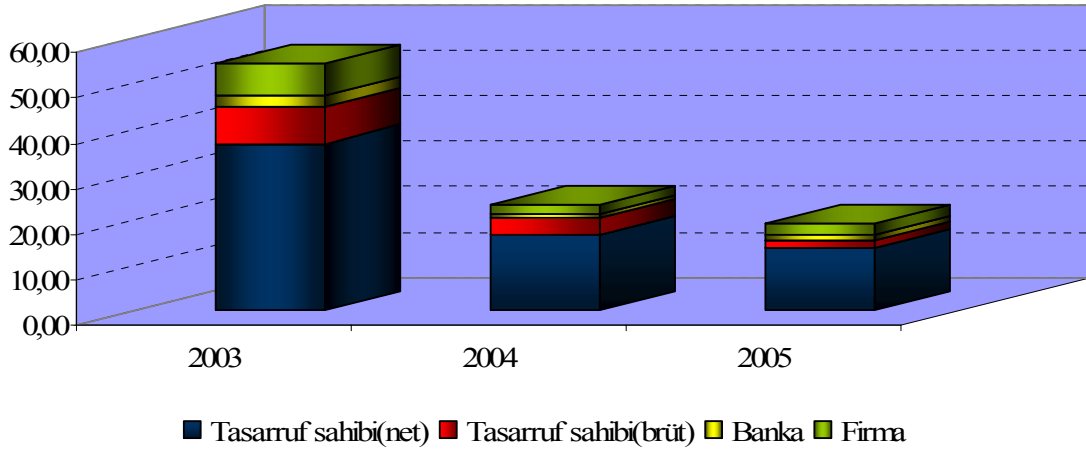
2003	2004		2005
	Eski Mevz. + Yeni Ekon. Koşullar	Yeni Mevz. + Yeni Ekon. Koşullar	
(a) Mudiye ödenen net faiz (1)	36,9	16,8	12,8
(b) Mudi tarafından ödenen vergi (puan) (2)	7,9	3,6	2,8
(c) Bankaca mudiye ödenen faiz (a+b) (3)	44,8	20,4	15,6
(d) Mevduat üzerindeki kamusal yük (puan) (4)	2,5	1,9	0,8
(e) Kredi faiz oranı (c+d) (5)	47,3	22,3	16,4
(f) Kredi müşterisine ödenen vergiler (puan) (6)	6,1	3,6	1,0
(g) Müşteri üzerindeki toplam kredi maliyeti (e+f)	53,4	25,8	17,4
(h) Faiz marjı (puan) (g-a)	16,5	9,1	4,6
(i) Toplam kredi maliyeti içerisinde kamusal yükümlülüklerin payı (h/g)	30,9	35,3	26,4

- (1) Söz konusu dönemlerdeki kamusal yükümlülükler düşüldükten sonra mudinin eline geçen net faiz oranıdır.
- (2) Tasarruf sahipleri üzerindeki gelir vergisi stopajı, özel işlem vergisi olarak alınan kamusal yükümlülüklerdir.
- (3) Banka tarafından mudiye verilen 3 ay vadeli TL mevduat faiz oranıdır.
- (4) Banka tarafından mudiden toplanan fonlar üzerindeki TMSF primi, BDDK masraflarına katılma payı, disonibilite ve zorunlu karşılık yükümlülüklerinden oluşan kamusal nitelikli ödemelerdir.
- (5) Banka tarafından kar ve operasyonel gider marjları sıfır varsayılarak hesaplanan başabaş kredi faiz oranıdır.
- (6) Kurumsal kredi müşterisi üzerindeki BSMV, KKDF, damga vergisi gibi kamusal yükümlülükler ile gider kısıtlaması nedeniyle vergiler üzerinden ödenen kurumlar vergisi eklenmiş, gider kabul edilen vergilerin vergi matrahından düşülmesinin maliyet azaltıcı etkisi dikkate alınmıştır.
- (7) Üç ay vadeli TL mevduatta gelir vergisi stopaj yükümlülüğünün %17,6'dan %18,0'a yükselmesi nedeniyle küçük bir artış yaşanmıştır.

Tablo 1'den de izlenebileceği gibi nominal faiz oranlarındaki azalma sonucu 2003 yılında %30,9 olan kamusal yükümlülüklerin toplam kredi maliyeti içindeki payı 2004 yılında %35,3'e yükselmiştir. Bu durum, *nominal faizlerin düştüğü ortamda kamusal yükümlülüklerin azaltılmasının önemini ortaya koymaktadır*. Faiz oranlarındaki düşme (yeni ekonomik koşullar) sonucu faiz marjı %16,5'den %9,1'e gerilemiştir. 2004 yılında aracılık maliyetlerine ilişkin mevzuat değişiklikleri de dikkate alındığında faiz marjı %9,1'den %6,0'ya gerilemiştir. *Dolayısıyla faiz marjındaki 10,5 puanlık düşüşün %70'i nominal faiz oranlarındaki düşmeden, %30'u ise kamusal yükümlülüklerin azaltılmasından kaynaklanmıştır*. Mevcut makroekonomik koşullarda toplam kredi maliyeti içinde kamusal yükümlülüklerin payı %26,4'dür. Nominal faiz oranlarında yaşanan gerilemeye bağlı olarak 2004 yılında %6,0 olan faiz marjı 2005'de %4,6'ya gerilemiştir. 2005 yılında nominal faiz oranlarında 2004 yılındakine benzer bir keskin düşüş söz konusu olmadığı için kamusal yükümlülüklerin payı da fazla değişmemiştir. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde faiz marjının kamusal yükümlülüklerin aşağıya çekilmesi yoluyla azaltılmasının görece önemi artacaktır.

Tablo 1'de sunulan TL mevduattan TL krediye dönüşümün 2003-2005 dönemindeki seyri aşağıda grafik olarak sunulmaktadır. Grafiğe göre nominal faiz oranlarındaki gerileme faiz marjının azalmasında belirleyici olmuştur.

Grafik 1: TL Mevduattan TL Krediye Oranı (%) (1)

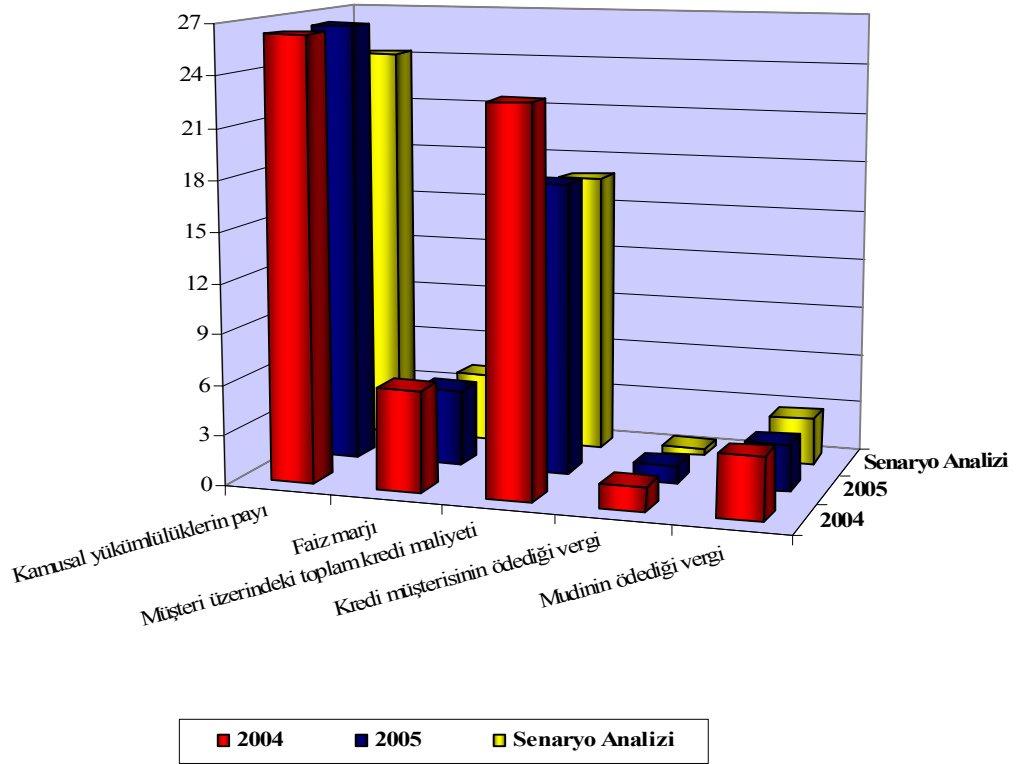

(1) Tasarruf sahibi (net) mudinin eline geçen net faiz oranını temsil etmektedir. Bu orana grafikte kırmızı renkle gösterilen kamusal nitelikli yükümlülüklerin eklenmesiyle banka tarafından mudiye ödenen TL mevduat faiz oranı elde edilmektedir. Mudiden toplanan fonlar üzerinden alınan banka aşamasındaki kamusal yükümlülükler sarı renkle gösterilmiştir. Firma aşaması ise fon talep eden kesimin üzerindeki kamusal yükümlülükleri göstermektedir. Söz konusu dört aşamanın toplamı (yıllar itibarıyla her bir sütun) kurumsal kredinin müşteriye maliyetini vermektedir.

Bilindiği gibi, IMF ile 2005 yılı Nisan ayında imzalanan yeni “Stand-by” anlaşmasında finansal aracılık hizmetleri üzerindeki vergilerin kademeli olarak azaltılacağı taahhüdünde bulunulmuştur. Bu bağlamda, finansal kiralama işlemleri hariç olmak üzere yapılan bütün işlemlerde nakden veya hesaben lehe alınan paralar üzerinden %5 (genel oran) oranında tahsil edilmekte olan BSMV’nin 2006 yılından itibaren koşullar elverdiğince azaltılması ya da kaldırılmasının planlandığı ilgili kurumlarca ifade edilmiştir. BSMV’nin 2004 yılı itibarıyla bütçe gelirleri içindeki payı %1,3, toplam tutarı ise 1,4 katrilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Tablo 2’de BSMV’nin sıfırlanmasının bankaların aracılık faaliyetleri üzerindeki etkisi bir senaryo analiziyle değerlendirilmiştir. Bu amaçla 2005 yılındaki mevcut durum üzerinden kredi müşterisine ödenen %5’lik BSMV’nin sıfırlanması halinde kredi müşterisi üzerindeki toplam kredi maliyetinin gelişimi söz konusu tablonun son sütununda sunulmuştur. *Tabloya göre, bankaların aracılık faaliyetleri üzerinden alınan temel işlem vergisi olan BSMV’nin sıfırlanması durumunda mevcut piyasa koşullarında kredi müşterisi üzerindeki toplam kredi maliyeti %17,4’den %16,9’a, 4,6 puan olan faiz marjı ise 4,1’e düşmektedir. BSMV’nin kaldırılmasıyla, toplam kredi maliyeti içerisinde kamusal yükümlülüklerin payında 2,1 puanlık bir azalma meydana gelmektedir.*

Tablo 2: BSMV'nin Kaldırılmasının Kredi Maliyeti Üzerindeki Etkisi

(%)	2004	2005	Senaryo Analizi
(a) Mudiye ödenen net faiz	16,7	12,8	12,8
(b) Mudi tarafından ödenen vergi (puan)	3,7	2,8	2,8
(c) Bankaca ödenen faiz (a+b)	20,4	15,6	15,6
(d) Mevduat üzerindeki kamusal yük (puan)	1,0	0,8	0,8
(e) Kredi faiz oranı (c+d)	21,4	16,4	16,4
(f) Kredi müşterisince ödenen vergiler (puan)	1,4	1,0	0,4
(g) Müşteri üzerindeki toplam kredi maliyeti (e+f)	22,8	17,4	16,9
(h) Faiz marjı (puan) (g-a)	6,0	4,6	4,1
(i) Toplam kredi maliyeti içerisinde kamusal yükümlülüklerin payı (h/g)	26,3	26,4	24,3

Grafik 2: BSMV'nin Kaldırılmasının Etkileri (%)

İzleyen sayfada sunulan tablo ve grafiklerde ise bankacılık sektörü tarafından toplanan DTH'nın döviz kredisi olarak kullanılması süreci analiz edilmiş² ve TL kredileri için yapılan analize benzer şekilde BSMV'nin sıfırlanmasının olası etkileri araştırılmıştır. Tablo 3'den de görüleceği üzere döviz üzerinden ticari kredinin kullanılması durumunda, mudinin eline geçen net faiz %1,60 iken bankaca ödenen faiz tutarı %1,96'dır. DTH üzerindeki kamusal yük 0,48 puandır. Döviz üzerinden kullanılan ticari kredi faiz oranı %2,43 iken söz konusu kredi kullanımı için müşterinin üzerindeki kredi maliyeti %2,57'ye

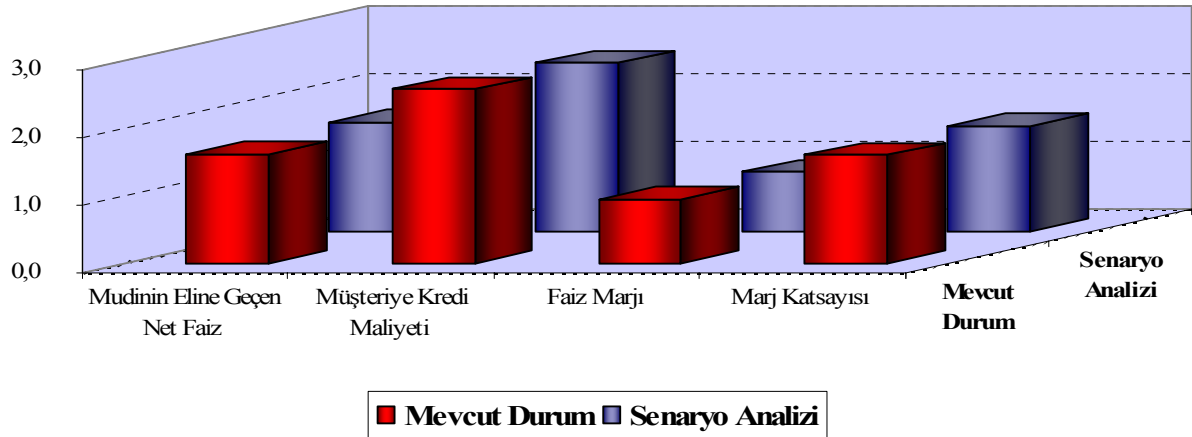
² 32 Sayılı Karar gereğince bankalar tarafından ihracat taahhüdü ve döviz kazandırıcı hizmetler dışında döviz kredisi kullanılamamaktadır. Dolayısıyla bu örneğin varsayımsal olarak değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

ulaşmaktadır. Toplam kredi maliyeti içerisinde kamusal yükümlülüklerin payı %37,47'dir. BSMV'nin sıfırlanması durumunda ise döviz üzerinden kullanılan ticari kredinin müşteriye maliyeti ödediği vergilerle birlikte %2,57'den %2,48'e gerilerken, toplam kredi maliyeti içerisinde kamusal yükümlülüklerin payı ise %37,47'den %35,32'ye inmektedir.

Tablo 3: DTH'dan Döviz Üzerinden Ticari Kredi Kullanılması (%)

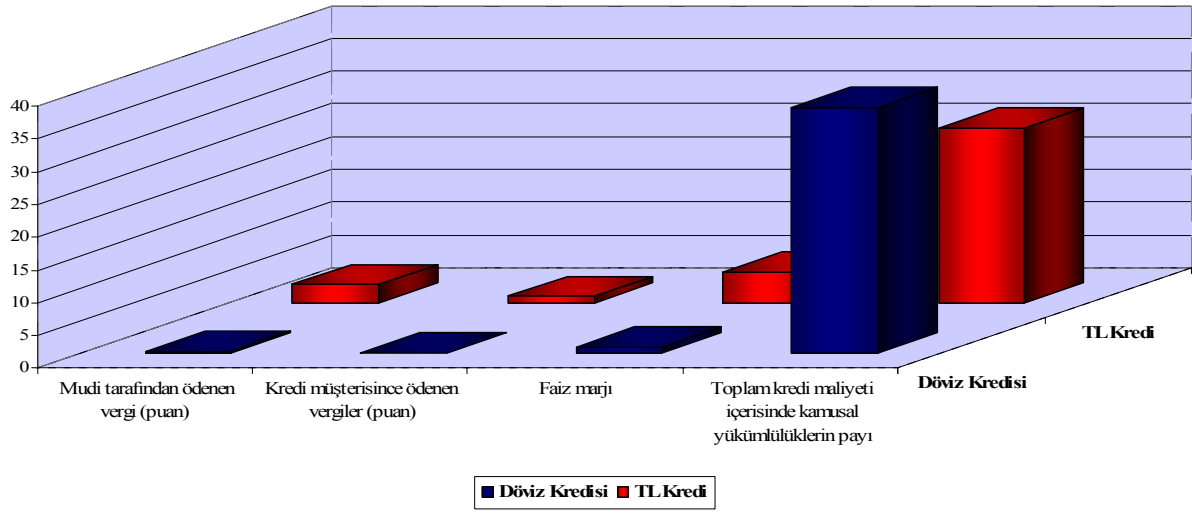
	Mevcut Durum	Senaryo Analizi
(a) Mudiye ödenen net faiz	1,60	1,60
(b) Mudi tarafından ödenen vergi (puan)	0,35	0,35
(c) Bankaca ödenen faiz (a+b)	1,96	1,96
(d) Mevduat üzerindeki kamusal yük (puan)	0,48	0,48
(e) Kredi faiz oranı (c+d)	2,43	2,43
(f) Kredi müşterisince ödenen vergiler (puan)	0,13	0,05
(g) Müşteri üzerindeki toplam kredi maliyeti (e+f)	2,57	2,48
(h) Faiz marjı (puan) (g-a)	0,96	0,88
(i) Toplam kredi maliyeti içerisinde kamusal yükümlülüklerin payı	37,47	35,32

Grafik 3: DTH'dan Döviz Üzerinden Ticari Kredi Kullanılması (%)

Yukarıda sunulan analiz, Türk bankacılık sektöründe döviz üzerinden kullanılan kredilerde kamusal yükümlülüklerin payının YTL üzerinden kullanılan kredilere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Şöyle ki, 2005 yılı için toplam YTL kredi maliyeti içerisinde kamusal yükümlülüklerin payı %26,4 iken döviz üzerinden ticari kredilerde toplam kredi maliyeti içinde kamusal yükümlülüklerin payı %37,47 olarak hesaplanmıştır.

Grafik 4: TP-YP Kredi Kullanım Farkı (%)

2. Bankacılık Sektörü Üzerindeki Kamusal Yükümlülüklerin Ölçülmesine Yönelik Anket Çalışması

2.1. Yöntem

Bankacılık sektörü üzerindeki aracılık maliyetlerinin işlem ve ürün bazında ayrıntılandırılarak ortaya konması, aracılık maliyetlerini azaltmaya yönelik politikalar üretilirken önemli bir referans niteliği taşımaktadır. Bu amaçla BDDK tarafından 2003 yılında yapılan ve 2002 yılı için bankaların ve ÖFK'ların gerek kendi bünyelerinden ödedikleri gerekse aracılık ettikleri her türlü kamusal nitelikli mali yükümlülüğü kapsayan anket, bu çalışma kapsamında 2003 ve 2004 yılları için tekrarlanmıştır. Bu yolla, bankacılık sektörü üzerindeki toplam ve ayrıntılı kamusal yükümlülüklerin 2002-2004 dönemi için tarihi bir seri olarak izlenmesi mümkün olmuştur. Çalışmada;

- Bankalar ve ÖFK'lar tarafından bildirilen veriler büyüklük ve tutar açısından gözden geçirilmiş,
- Sektör tarafından gönderilen veriler tutarlılık ve kayıtlara uygunluk açısından değerlendirmeye tabi tutulmuş,
- Sektörden brüt olarak talep edilen hesaplar netleştirilmiş,
- İller Bankası hariç tüm banka ve ÖFK'lar tarafından doldurulan anketler sektör geneli için konsolide edilmiştir.

Ancak çalışma anket niteliğinde olup tamamen bankaların gönderdiği veriye dayanmaktadır.

2.2. Bankacılık Sektörünün Kamusal Nitelikli Yükümlülükleri ve Bu Yükümlülüklerin Banka ve Müşteri Bazında Ayırımı

Anket çalışmasının sonuçlarına göre, bankalar ve ÖFK'lar tarafından ödenen ya da ödenmesine aracılık edilen kamusal nitelikli mali yükümlülükler 2003 yılsonu ve 2004 yılsonu itibarıyla 3 blok halinde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma;

1. Bankacılık sektörünün aracılık ettiği yükümlülükler,
2. Banka ve ÖFK bünyesinden karşılanan yükümlülükler,
3. Sosyal güvenlikle ilgili yükümlülükler

olarak yapılmıştır.

Kamusal nitelikli mali yükümlülüklerden aracılık edilenler Tablo 4'de, banka ve ÖFK bünyesinden karşılananlar ise Tablo 5'de verilmiştir. Tablo 6'da sunulan sosyal güvenlik ile ilgili mali yükümlülükler banka/ÖFK (işveren) ve banka/ÖFK personeli tarafından karşılanmaktadır. Tablo 7, 8 ve 9, 2002-2004 döneminde tüm kamusal yükümlülükleri ve yükümlülüklerin nihai yüklenicilerini gösteren özet bir tablo niteliğindedir.

Tablo 4'e göre, bankacılık sektörü tarafından, aracılık edilen mali yükümlülüklerin kamu maliyesine yaptığı katkı, 2003 yılsonu itibarıyla, 7.916 milyon YTL iken, 2004 yılsonu itibarıyla bu rakam 7.835 milyon YTL seviyesine gerilemiştir. Söz konusu tutar 2002 yılsonu itibarıyla yaklaşık 7.492 milyon YTL olarak gerçekleşmiştir.

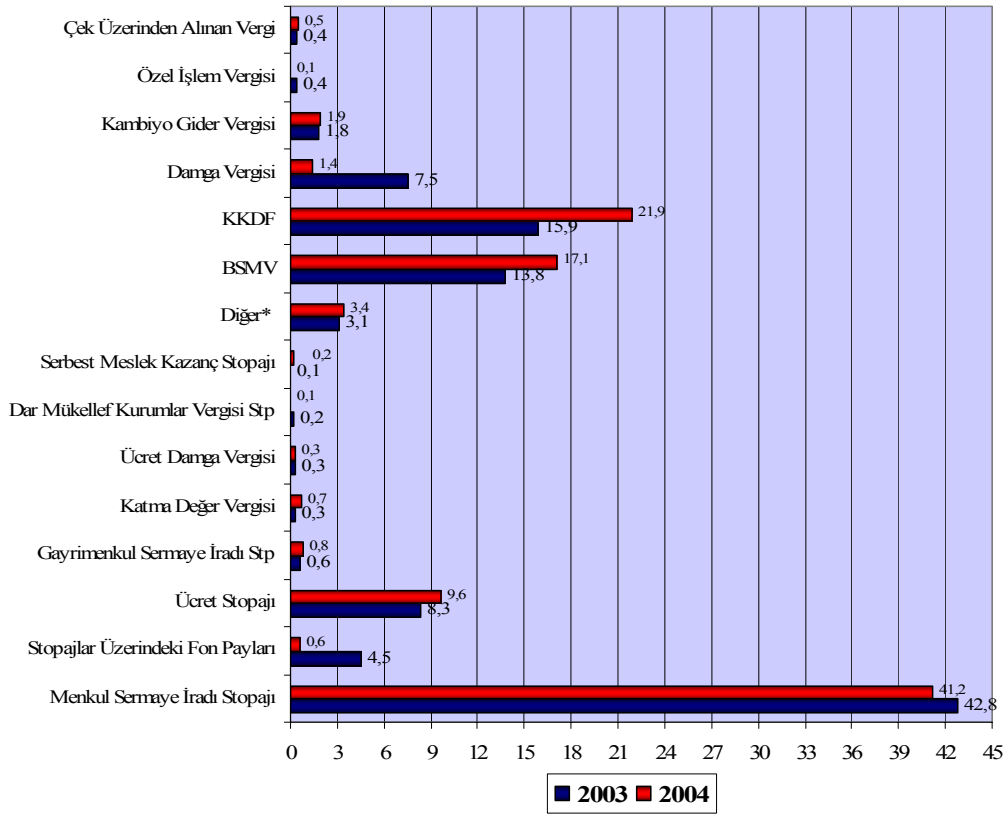
Söz konusu tabloya göre, stopaj türü vergiler 2003 yılsonu itibarıyla 4.762 milyon YTL olup bankacılık sektörü tarafından aracılık edilen toplam mali yükümlülüklerin %60,2'sine tekabül etmektedir. Stopaj türü vergilerin toplamı 2004 yılında 4.468 milyon YTL'ye, aracılık edilen mali yükümlülükler içindeki payı ise %57'ye gerilemiştir. Yapılan ilk anket sonuçlarına göre stopaj türü yükümlülükler 2002 yılsonu itibarıyla 5.099 milyon YTL olarak gerçekleşmiştir. Bu yılda stopaj türü yükümlülüklerin aracılık edilen mali yükümlülükler içindeki payı ise %68,1 düzeyindedir. Stopaj türü yükümlükler içinde menkul sermaye iradı stopajı en önemli vergi türüdür. Bu durum anılan verginin konusunu, Türk bankacılık sektörünün en önemli yabancı kaynakları olan YTL mevduat, DTH, nama veya hamiline yazılı tahvil faizleri, ÖFK'ların kar-zarar katılma hesabı karşılığında ödedikleri kar payları oluşturmaktadır. Menkul sermaye iradı stopajı 2002 yıl sonu itibarıyla 3.943 milyon YTL iken 2003 yıl sonu itibarıyla 3.388 milyon YTL'ye, 2004 yıl sonunda ise 3.230 milyon YTL tutarına gerilemiştir. Nominal faizlerdeki gerileme sonucu tasarruf sahiplerinin faiz gelirlerinin düşmesinin söz konusu azalmada etkili olduğu düşünülmektedir. 2003 yılı sonu itibarıyla stopajlar üzerinden alınan fon payı kaldırılarak genel orana ilave edilmiştir. Bunun sonucunda fon payının toplam aracılık edilen yükümlülükler içindeki payı 2003'de %4,5 (356 milyon YTL) iken 2004 yılında %0,6'ya (48 milyon YTL) gerilemiştir.

Tablo 4: Bankalar ve ÖFK'larca Aracılık Edilen Mali Yükümlülükler

Yükümlülük Türü	2003			2004		
	Milyon YTL	Grup Dağ. (%)	Genel Dağ. (%)	Milyon YTL	Grup Dağ. (%)	Genel Dağ. (%)
Stopaj Türü Vergiler						
Menkul Sermaye İradı Stopajı	3.388	71,1	42,8	3.230	72,3	41,2
Stopajlar Üzerindeki Fon Payları	356	7,5	4,5	48	1,1	0,6
Ücret Stopajı	653	13,7	8,3	749	16,8	9,6
Zirai Mahsul Stopajı	0	0,0	0,0	0	0,0	0,0
Gayrimenkul Sermaye İradı Stp.	47	1,0	0,6	60	1,3	0,8
Katma Değer Vergisi	25	0,5	0,3	53	1,2	0,7
Ücret Damga Vergisi	21	0,4	0,3	23	0,5	0,3
Dar Mük. Kurumlar Vergisi Stp.	14	0,3	0,2	7	0,2	0,1
Serbest Meslek Kazanç Stopajı	11	0,2	0,1	18	0,4	0,2
İnşaat ve Onarım Ödeme Stopajı	2	0,0	0,0	2	0,0	0,0
Veraset ve İntikal Vergisi	1	0,0	0,0	9	0,2	0,1
İcra Tevkifatları	2	0,0	0,0	0	0,0	0,0
Diğer*	243	5,1	3,1	268	6,0	3,4
Ara Toplam	4.762	100,0	60,2	4.468	100,0	57,0
İşlem Vergileri						
BSMV	1.095	34,7	13,8	1.337	39,7	17,1
KKDF	1.262	40,0	15,9	1.717	51,0	21,9
Damga Vergisi	592	18,8	7,5	114	3,4	1,4
Kambiyo Gider Vergisi	145	4,6	1,8	148	4,4	1,9
Özel İşlem Vergisi	31	1,0	0,4	10	0,3	0,1
Çek Üzerinden Alınan Vergi	30	0,9	0,4	42	1,2	0,5
Ara Toplam	3.154	100,0	39,8	3.367	100,0	43,0
TOPLAM	7.916		100,0	7.835		100,0

*Tekdüzen Hesap Planı'nda yer alan 380.019, 380.020, 380.060, 381(YP) nolu hesapların toplamından oluşmaktadır.

Grafik 5: Bankalar ve ÖFK'larca Aracılık Edilen Mali Yükümlülükler (%)

Son üç yıllık dönemde, aracılık edilen mali yükümlülükler içinde işlem vergilerinin payında dezenflasyon sürecine uyum sağlamaya çalışan bankacılık sektörünün faaliyetlerinde görülen değişim ve finansal kesimin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mevzuat değişiklikleri nedeniyle dalgalı bir seyir yaşanmıştır. Tablo 4'e göre bankacılık sektörünün aracılık ettiği mali yükümlülüklerden işlem vergileri, 2003 yıl sonu itibarıyla %39,8 pay alırken (3.154 milyon YTL), 2004 yıl sonunda payı %43'e (3.367 milyon YTL) yükselmiştir. 2002'de işlem vergilerinin aracılık edilen mali yükümlülükler içerisinde payı %31,9 (2.393,3 milyon YTL) olarak gerçekleşmişti.³ İşlem vergileri altında sınıflandırılan KKDF'nin toplam işlem vergileri içerisindeki payı 2003 yılında %40 (1.262 milyon YTL) iken 2004 yıl sonunda %51'e (1.717 milyon YTL) yükselmiştir. 2002 yılsonunda ise payı %43,1 (1.030,6 milyon YTL) idi. KKDF'deki dalgalanmada mevzuatta yapılan değişiklikler ve kredilendirme faaliyetlerinde artışın etkili olduğu düşünülmektedir. Bankacılık sektörünün kredilendirme faaliyetleri 2004 yılı başından itibaren hızlı bir yükselişe geçmiştir. 2004 sonbaharında iki ayrı düzenlemeyle KKDF oranları değiştirilmiştir. Şöyle ki, Bakanlar Kurulu'nun 29.07.2004 tarih ve 25537 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2004/7633 sayılı Kararı ile bankalar ve ÖFK'lar tarafından kullanılan ticari kredilerde KKDF oranı sıfırlanmıştır. İlaveten, tüketici kredilerindeki hızlı artışı frenlemeye yönelik olarak 15.08.2004 tarih ve 25554 sayılı Resmi

³ 2002 yılına ilişkin veriler, daha önce yapılan anket sonuçlarının yer aldığı "Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetlerinin Azaltılması", BDDK-Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları 2003 Özel Sayısı'ndan alınmıştır.

Gazete’de yayımlanan 2004/7735 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile bankalar ve ÖFK’lar tarafından kullanılan tüketici kredilerindeki KKDF oranı %15 olarak belirlenmiştir.

İşlem vergileri içerisinde KKDF’den sonra en yüksek payı BSMV almaktadır. BSMV’nin 2003 yılında toplam işlem vergileri içerisindeki payı %13,8 (1.095 milyon YTL) iken 2004 yılında payı %17,1’e (1.337 milyon YTL) yükselmiştir. Bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma ve İstanbul yaklaşımından sonra başlayan iyileşme beraberinde toplam aktifin gerek nicelik gerek nitelik olarak iyileşmesine neden olmuş, bu durum işlem vergilerinden biri olan BSMV’nin artışında da kendini göstermiştir.

Damga vergisinin toplam işlem vergileri içindeki payı 2002’de %15,1 (362 milyon YTL), 2003’de %18,8 (592 milyon YTL) iken 2004 yıl sonu itibarıyla %3,4’e (114 milyon YTL) gerilemiştir. Aracılık edilen mali yükümlülükler içerisinde payı ise, söz konusu yıllar itibarıyla sırasıyla %4,8, %7,5 ve %1,4’tür. 02.01.2004 tarih ve 25334 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5035 sayılı Kanun uyarınca, yurtdışı kredi kuruluşları ile uluslar arası kurumlar tarafından bankalara kullanılacak kredilerle ilgili olarak düzenlenen kağıtlar ile bu kağıtlar üzerine konulacak şerhler ile kambiyo senetleri üzerindeki aval ve kefalet şerhlerine damga vergisi istisnası getirilmiş, yine aynı Kanunla döviz kazandırıcı faaliyetlerle ilgili olarak düzenlenen kağıtların damga vergisinden müstesna olduğu kabul edilmiştir. Mevzuatta yapılan bu değişikliklerin de etkisiyle 2004 yılında, bankalar tarafından aracılık edilen işlem vergileri içerisinde yer alan damga vergisinde ciddi bir düşüş yaşanmıştır.

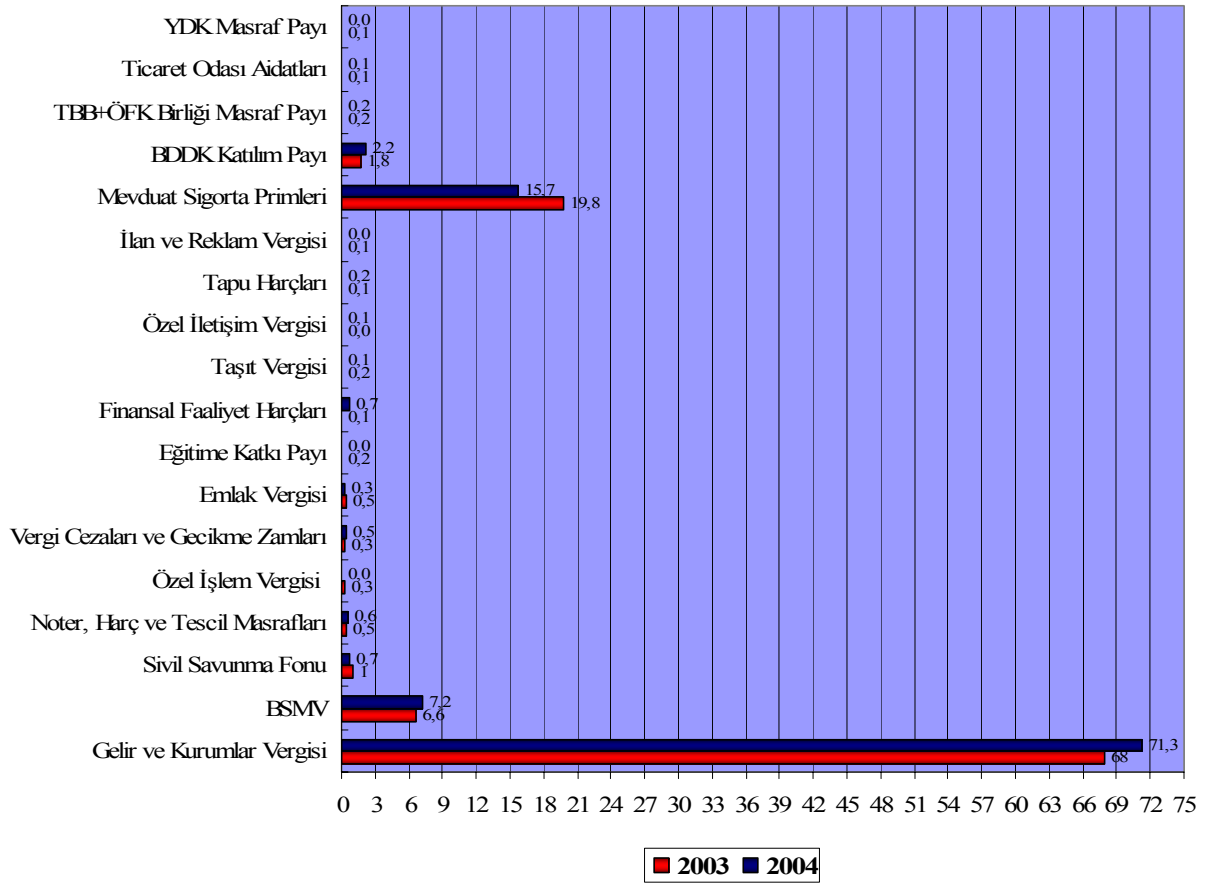
Tablo 5’de sunulan banka ve ÖFK bünyesinden karşılanan mali yükümlülüklerin 2003 yılsonu itibarıyla %78,1’ini (2.637 milyon YTL) vergi, resim ve harçlar, %21,9’unu (740 milyon YTL) düzenleyici otoriteler ve meslek birliklerine yapılan ödemeler oluşturmakta iken 2004 yılsonu itibarıyla %81,8’i (3.253 milyon YTL) vergi, resim ve harçlardan, %18,2’si ise (723 milyon YTL) düzenleyici otoriteler ve meslek birliklerine yapılan ödemelerden meydana gelmektedir. Banka ve ÖFK bünyesinden karşılanan mali yükümlülükler içerisinde vergi, resim ve harçlar başlığı altında en çok dikkati çeken kalem, gelir ve kurumlar vergisinden sonra BSMV’dir. Yukarıda da ifade edildiği üzere BSMV’nin konusunu işlemler üzerinden lehe alınan paralar oluşturduğundan, sektörün son yıllarda gösterdiği olumlu performans ve artan işlem hacmi nedeniyle bu tutarın yükseldiği görülmektedir.

Söz konusu tabloya göre, düzenleyici otoriteler ve meslek birliklerine yapılan ödemeler içerisinde en önemli payı ise mevduat sigorta primleri oluşturmaktadır. Mevduat sigorta primlerinin, düzenleyici otoriteler ve meslek birliklerine yapılan ödemeler içerisindeki payı 2003 yılında %90,5 (670 milyon YTL) iken 2004 yılı sonunda %86,4 (624 milyon YTL) olarak gerçekleşmiştir. TMSF prim ödemelerinde 2004 yılında görülen azalmada, BDDK’nın 31.10.2003 tarih ve 1143 sayılı Kararı ile TMSF prim ödemelerinde hem oransal hem de matrah değişikliğine giderek efektif TMSF prim yükünü önemli ölçüde azaltması belirleyici olmuştur.

Tablo 5: Banka ve ÖFK Bünyesinden Karşılanan Mali Yükümlülükler

Yükümlülük Türü	2003			2004		
	Milyon YTL	Grup Dağ. (%)	Genel Dağılım (%)	Milyon YTL	Grup Dağ. (%)	Genel Dağılım (%)
Vergi, Resim ve Harçlar						
Gelir ve Kurumlar Vergisi	2.295	87,0	68,0	2.834	87,1	71,3
Damga Vergisi	1	0,1	0,0	1	0,0	0,0
BSMV	222	8,4	6,6	285	8,8	7,2
Sivil Savunma Fonu	34	1,3	1,0	28	0,9	0,7
Noter, Harç ve Tescil Masrafları	18	0,7	0,5	26	0,8	0,6
Özel İşlem Vergisi	11	0,4	0,3	1	0,0	0,0
Vergi Cezaları ve Gecikme Zamları	11	0,4	0,3	22	0,7	0,5
Emlak Vergisi	17	0,6	0,5	10	0,3	0,3
Eğitime Katkı Payı	6	0,2	0,2	1	0,0	0,0
Finansal Faaliyet Harçları	5	0,2	0,1	26	0,8	0,7
Taşıt Vergisi	8	0,3	0,2	3	0,1	0,1
Özel İletişim Vergisi	2	0,1	0,0	4	0,1	0,1
Çevre Temizlik Vergisi	1	0,0	0,0	1	0,0	0,0
Tapu Harçları	3	0,1	0,1	6	0,2	0,2
Belediye Harçları	1	0,0	0,0	1	0	0,0
İlan ve Reklam Vergisi	2	0,1	0,1	2	0,0	0,0
Mahkeme Harçları	1	0,0	0,0	1	0,0	0,0
İcra Harç ve Resimleri	0	0,0	0,0	0	0,0	0,0
Çek Üzerinden Alınan Vergi	0	0,0	0,0	0	0,0	0,0
Ara Toplam	2.637	100,0	78,1	3.253	100,0	81,8
Düzenleyici Otoriteler ve Meslek Birliklerine Yapılan Ödemeler						
Mevduat Sigorta Primleri	670	90,5	19,8	624	86,4	15,7
BDDK Katılım Payı	60	8,1	1,8	87	12,1	2,2
TBB+ÖFK Birliği Masraf Payı	6	0,8	0,2	6	0,9	0,2
Ticaret Odası Aidatları	2	0,3	0,1	3	0,5	0,1
Yüksek Denetleme Kurumu (YDK) Masraf Payı	2	0,2	0,1	2	0,3	0,0
Ara Toplam	740	100,0	21,9	723	100,0	18,2
Toplam	3.377	-	100,0	3.976	-	100,0

Grafik 6: Banka ve ÖFK Bünyesinden Karşılanan Mali Yükümlülükler (%)

Tablo 6: Sosyal Güvenlik İle İlgili Mali Yükümlülükler

Yükümlülük Türü	2003			2004		
	Milyon YTL	Grup Dağılımı (%)	Genel Dağılım (%)	Milyon YTL	Grup Dağılımı (%)	Genel Dağılım (%)
İşverence Karşılanan						
Yardım Sandığı Primi	42	14,2	8,9	47	12,3	7,9
SSK Primi	96	31,9	20,1	146	38,2	24,7
Emekli Sandığı Primi	71	23,7	14,9	62	16,3	10,5
Emekli Sandığı Ek Kar.	48	15,9	10,0	65	16,9	10,9
İşsizlik Sigortası Primi	35	11,7	7,4	48	12,5	8,1
Diğer	8	2,5	1,6	14	3,7	2,4
Ara Toplam	300	100,0	63,0	383	100,0	64,6
Personelce Karşılanan						
Yardım Sandığı Primi	31	17,5	6,5	36	17,3	6,1
SSK Primi	64	36,5	13,5	99	47,0	16,7
Emekli Sandığı Primi	63	35,9	13,3	50	23,8	8,4
İşsizlik Sigortası Primi	18	10,1	3,7	25	11,9	4,2
Ara Toplam	176	100,0	37,0	210	100,0	35,4
Toplam	475		100,0	593		100,0

Tablo 6'ya göre, sosyal güvenlikle ilgili mali yükümlülükler 2002'de 468 milyon YTL iken, 2003'de 475 milyon YTL'ye 2004'de ise 593 milyon YTL'ye yükselmiştir. Bu yükümlülükler içinde işverenin (bankaların) payı yıllar itibarıyla artmış ve 2002 yıl sonunda %61,3 iken 2003 yıl sonunda %63,0, 2004 yıl sonunda ise %64,6 olmuştur.

Tablo 7, 8 ve 9'da mali yükümlülüklerin nihai yüklenicilere göre dağılımında son üç yıldaki gelişim sunulmaktadır. Bu bağlamda, 2002 yılında 10.333 milyon YTL olan toplam mali yükümlülükler, 2003 yılında 11.769 milyon YTL'ye 2004 yılında ise 12.404 milyon YTL'ye yükselmiştir. Mali yükümlülüklerin nihai yüklenicilerinin paylarındaki gelişim incelendiğinde, Banka ve ÖFK'ların payının banka ve ÖFK'ların aracılık faaliyetlerindeki artış dolayısıyla yükseldiği görülmektedir. *Şöyle ki, 2002 yılında banka ve ÖFK'lar mali yükümlülüklerin %25,7'sini yüklenirken, söz konusu oran 2003 yılında %31,2'ye 2004 yılında ise %35,1'e yükselmiştir.* Bankacılık sektörünün, makroekonomik ortamdaki istikrarlı gelişmelerin de olumlu etkisiyle aracılık işlevini daha etkili şekilde yerine getirmesi ve risklerini yönetmede başarılı performans göstermesi sonucunda net gelirlerinin artmasının gerek işlem vergilerinde gerekse gelir ve servet vergisi yükümlülüğünde meydana gelen artışlarda etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 7: Mali Yükümlülüklerin Nihai Yüklenicileri (2002)

Milyon YTL	Banka+ÖFK	Hanehalkı + Firmalar	Genel Toplam	Yüzde Dağılım
Vergi, fon ve harçlar	1.584	7.492	9.076	88,5
- Stopajlar		5.099	5.099	46,7
- İşlem vergileri	302	2.393	2.695	24,7
- Gelir ve servet vergileri	1.282		1.282	11,8
Sosyal güvenlik primleri	287	181	468	4,3
Mevduat sigorta primleri	751		751	6,9
Düzenleme ve meslek kuruluşları	38		38	0,3
TOPLAM	2.659	7.674	10.333	100,0
	Yüzde Dağılım (1)			
Vergi, fon ve harçlar	17,5	82,5	100,0	
- Stopajlar	0,0	100,0	100,0	
- İşlem vergileri	11,2	88,8	100,0	
- Gelir ve servet vergileri	100,0	0,0	100,0	
Sosyal güvenlik primleri	61,3	38,7	100,0	
Mevduat sigorta primleri	100,0	0,0	100,0	
Düzenleme ve meslek kuruluşları	100,0	0,0	100,0	
TOPLAM	25,7	74,3	100,0	

(1) Yüzde dağılım, her bir mali yükümlülükte banka+ÖFK ve hanehalkı+firmaların payını vermektedir.

Tablo 8: Mali Yükümlülüklerin Nihai Yüklenicileri (2003)

Milyon YTL	Banka+ÖFK	Hanehalkı + Firmalar	Genel Toplam	Yüzde Dağılım
Vergi, fon ve harçlar	2.637	7.916	10.553	89,7
- Stopajlar	0	4.762	4.762	40,5
- İşlem vergileri	283	3.154	3.438	29,2
- Gelir ve servet vergileri	2.354	0	2.354	20,0
Sosyal güvenlik primleri	300	176	475	4,0
Mevduat sigorta primleri	670	0	670	5,7
Düzenleme ve meslek kuruluşları	70	0	70	0,6
TOPLAM	3.677	8.092	11.769	100,0
Yüzde Dağılım				
Vergi, fon ve harçlar	25,0	75,0	100,0	
- Stopajlar	0,0	100,0	100,0	
- İşlem vergileri	8,2	91,8	100,0	
- Gelir ve servet vergileri	100,0	0,0	100,0	
Sosyal güvenlik primleri	63,0	37,0	100,0	
Mevduat sigorta primleri	100,0	0,0	100,0	
Düzenleme ve meslek kuruluşları	100,0	0,0	100,0	
TOPLAM	31,2	68,8	100,0	

Tablo 9: Mali Yükümlülüklerin Nihai Yüklenicileri (2004)

Milyon YTL	Banka+ÖFK	Hanehalkı+ Firmalar	Genel Dağılım	Yüzde Dağılım
Vergi, fon ve harçlar	3.253	7.835	11.088	89,4
- Stopajlar	0	4.468	4.468	36,0
- İşlem vergileri	378	3.367	3.745	30,2
- Gelir ve servet vergileri	2.875	0	2.875	23,2
Sosyal güvenlik primleri	383	210	593	4,8
Mevduat sigorta primleri	624	0	624	5,0
Düzenleme ve meslek kuruluşları	99	0	99	0,8
TOPLAM	4.359	8.045	12.404	100,0
Yüzde Dağılım				
Vergi, fon ve harçlar	29,3	70,7	100,0	
- Stopajlar	0,0	100,0	100,0	
- İşlem vergileri	10,1	89,9	100,0	
- Gelir ve servet vergileri	100,0	0,0	100,0	
Sosyal güvenlik primleri	64,6	35,4	100,0	
Mevduat sigorta primleri	100,0	0,0	100,0	
Düzenleme ve meslek kuruluşları	100,0	0,0	100,0	
TOPLAM	35,1	64,9	100,0	

Bu bölümde yapılan sayısal analiz, nominal faiz oranlarında yaşanan düşmeyle birlikte aracılık maliyetlerinin azaltılmasında kamusal yükümlülüklerin indirilmesinin önemini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, önümüzdeki dönemde piyasalar üzerindeki bozucu etkileri görece yüksek olan işlem vergilerinden⁴ başlayarak kamusal yükümlülüklerin bütçe imkanları elverdiğince gözden geçirilmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir. Kaldırılacak ya da azaltılacak aracılık maliyetleri belirlenirken, finansal kuruluşların faaliyetlerini yurtdışına taşımalarına neden olanlara öncelik verilmesi uygun olacaktır. Aracılık maliyetlerini oluşturan kalemlerde basitlik sağlanabilmesi için birleştirmeler yapılması bankaların kırtasiye yükünü azaltabilecektir.

⁴Literatürde yer alan çalışmalarda işlem vergilerinin kaynak dağılımını ve finansal kararları olumsuz etkileyebildiği görülmektedir. Konu hakkında Pınar (2003)'e bakılabilir.

3. Sonuç ve Değerlendirme

Bankacılık sektörünün temel işlevi, fon talep edenlerle fon arz edenler arasında aracılık etmektir. Bu anlamda bankaların etkin bir şekilde aracılık fonksiyonunu yerine getirebilmeleri için aracılık maliyetlerinin yüksek olmaması önem arz etmektedir. Yüksek aracılık maliyetleri beraberinde rekabeti bozucu etki yapmakta, bankacılık sisteminin etkin çalışmasına engel olmaktadır. Aracılık maliyetlerinin etkinliğinin ölçülmesinde dikkatler faiz marjına yönelmektedir. Diğer bir ifadeyle, tasarruf sahibine ödenen faiz gideri ile kredi kullandırıldandan talep edilen faiz geliri arasındaki fark üzerinden hesaplanan faiz marjı içerisinde kamusal yükümlülüklerin payı aracılık maliyetlerinin yüksekliği/düşüklüğü açısından karar verilmesinde temel teşkil etmektedir. Bankalar üzerindeki kamusal yükümlülüklerin ağırlığı ise düşen enflasyon ve nominal faiz oranlarıyla daha belirgin bir hale gelmektedir.

Önümüzdeki dönemde ekonomik yapıdaki istikrarın sürdürülmesiyle sektörün aracılık işlevini daha etkili yerine getirerek reel sektöre daha fazla kaynak sağlaması beklenmektedir. Öte yandan, önümüzdeki dönemde bankaların karlılıklarını sürdürebilmeleri ve kendilerinden beklenen aracılık işlevini etkin bir yapıda gerçekleştirebilmeleri için aracılık maliyetlerinin azaltılmasının önemi artacaktır. Bu çalışmada, kamusal yükümlülüklerin YTL mevduatın YTL krediye dönüşüm sürecindeki etkileri sayısal olarak ortaya konulmuştur. Analiz sonuçları, nominal faizlerin düştüğü bir ortamda kamusal yükümlülüklerin maliyetler içindeki payının arttığını göstermektedir. 2003 yılında %16,5 olan faiz marjı 2004 yılında %6,0'ya gerilemiştir. **Faiz marjındaki 10,5 puanlık düşüşün %70'i nominal faiz oranlarındaki düşmeden, %30'u ise yapılan mevzuat değişiklikleriyle kamusal yükümlülüklerin azaltılmasından kaynaklanmıştır.**

Çalışmada yer alan kamusal nitelikli mali yükümlülükleri ölçmeye yönelik anket çalışması sonuçlarına göre, *dezenflasyon süreci olarak değerlendirilebilecek 2002-2004 döneminde bankacılık sektörü üzerindeki toplam kamusal yükümlülükler içinde banka ve ÖFK'ların payının arttığı görülmektedir.* Banka ve ÖFK'lar 2002 yılında mali yükümlülüklerin %26'sını üstlenirken söz konusu oran 2004 yılında %35'e yükselmiştir. Bankacılık sektörünün makroekonomik çerçevedeki istikrarlı yapının da olumlu etkisiyle aracılık işlevini daha etkili bir şekilde yerine getirmesi ve risklerini yönetmede başarılı performans göstermesi sonucunda **net gelirlerinin artmasının** söz konusu artışta etkili olduğu düşünülmektedir.

Önümüzdeki dönemde sektör üzerindeki kamusal yükümlülüklerin bütçe dengeleri gözetilerek değerlendirmeye tabi tutulması gerektiği düşünülmektedir. Bu alanda, sektör üzerindeki bozucu etkileri dikkate alınarak işlem vergilerinden başlanması yerinde olacaktır. Nitekim IMF'e verilen 26.04.2005 tarihli 19 uncu niyet mektubunda, *bankacılık faaliyetleri üzerindeki temel işlem vergisi olan BSMV'nin 2006 yılı içinde koşullar elverdiğince*

kaldırılmasının planlandığı ifade edilmiştir. BSMV'nin sıfırlanması halinde mevcut piyasa koşullarında %5,4 olarak gerçekleşen faiz marjı %4,9'a düşebilecektir. Ayrıca kaldırılacak ya da azaltılacak aracılık maliyetleri belirlenirken, onshore-offshore⁵ ayırımına neden olarak bankaların faaliyetlerini yurtdışına taşımalarına yol açan arbitraj imkanlarının kaldırılması hususu önem arz etmektedir.

Maliye Bakanlığı bünyesinde vergi rejiminin gözden geçirilerek gerekli görülen basitleştirmelerin yapılması, verimlilik artışının sağlanması ve vergi tabanının genişletilmesi amacıyla başlatılan çalışmalar sürdürülmektedir. Bu kapsamda, başta kurumlar ve gelir vergisi olmak üzere çeşitli vergiler bütçe imkanları da dikkate alınarak gözden geçirilmektedir.⁶ Aracılık maliyetleri içerisindeki kamusal yükümlülüklerde iyileştirme yapılması, bankacılık sektörünün aracılık fonksiyonunu daha etkili bir şekilde yerine getirmesine katkıda bulunacaktır. Ayrıca, gelir idaresinin yeniden yapılandırılması yanında, vergi bilgi sisteminin oluşturulması, e-beyannameye geçiş gibi faaliyetlerin vergi sistemini iyileştirme yönünde yarar sağlaması ve bankacılık sektörüne de olumlu dışsallıklar yaratması beklenmektedir.

Aracılık maliyetlerinin azaltılması sürecinde bankacılık sektörü üzerinde 50'ye yakın kamusal nitelikli mali yükümlülük olduğu düşünülerek bazı kalemlerin birleştirilerek basitleştirilmesinin maliyetlerin daha açık bir şekilde görülmesine katkı sağlayacağı ve bankalar ile kamunun kırtasiye yükünü azaltacağı düşünülmektedir. Ayrıca sektörün nihai aşamadaki kazançlarının vergilendirilmesinin aracılık fonksiyonunun daha etkili bir şekilde yerine getirilmesine katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Sonuç itibarıyla, bankacılık sektöründe maliyetleri aşağı çekme yönündeki çabaların bankaları çeşitli alanlarda işbirliğine gitmeye teşvik edeceği düşünülmektedir. Sektörde artan rekabetin, bankaların ürün ve hizmet çeşitliliğine giderek müşteri nezdinde farklılık yaratma çabalarını artırması beklenmektedir. Bununla birlikte, aracılık maliyetlerinin düşmesi yönünde bankaların kendi çabaları dışında sektör üzerindeki kamusal yükümlülüklerin -bütçe dengeleri dikkate alınarak- gözden geçirilmesinin de önemli olduğu düşünülmektedir.

⁵ Kıyı Bankacılığı (off-shore bankacılık) ülke dışından sağlanan fonların yine ülke dışında kullanılmasını amaçlayan ve ülkede bankacılığın tabi olduğu tüm yasal düzenlemelerin dışında faaliyet gösteren özel bir bankacılık türüdür.

⁶ 2004 yılı itibarıyla Türkiye'de toplanan vergi gelirleri içinde kurumlar vergisinin payı %10, gelir vergisinin payı ise % 19'dur. Söz konusu yıl itibarıyla en fazla kurumlar vergisi ödeyen ilk 100 mükellef içinde, bankacılık sektörünün ödediği vergilerin payı %43'dür. İlk 100 mükellefin ödediği vergiler toplam kurumlar vergisinin %63'üne karşılık gelmektedir. Dolayısıyla, sadece ilk 100 mükellef içinde yer alan bankacılık sektörü mükellefleri toplam kurumlar vergisinin %27'sini karşılamaktadır.

Kaynakça

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (2003), “Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetlerinin Azaltılması, Mali Sektör Politikaları Dairesi, Çalışma Raporları, Özel Sayı.

Bell, F., Murphy, N., B.(1968), “Costs in Commercial Banking: A Quantitative Analysis of Bank Behaviour and Its Regulation”, Federal Reserv Bank of Boston, Research Report Vol: 41, 1968.

Doğan, E. (2002), “Maliyet Kavramı, Önemi, Değişen Ekonomik Koşullara Uyum Açısından Maliyet Yönetiminin İrdelenmesi”, BDDK BYMK Yetki Etüdü Raporu.

Pınar, A. (2003), “Bankacılık Faaliyetleri Üzerindeki Vergi ve Benzeri Yüklerin Ekonomik Etkileri: Türkiye İçin Nicel Bir Analiz”, Bankacılar Dergisi, Sayı: 45.

<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/yayinlarveraporlar.htm#6>

<http://www.gelirler.gov.tr/gelir2.nsf>

http://www.hazine.gov.tr/Standby/9GGNM/9ggnm_tr.htm

<http://www.muhasibat.gov.tr/mbulten/T1-1-3.htm>

<http://www.tcmb.gov.tr>